

Оливер Антић *

**НАЧЕЛА И ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ
НАСЛЕДНОГ ПРАВА У СРЈ**

У чланку се анализирају основна начела материјалног и процесног наследног права у СРЈ, основне карактеристике, сличности и разлике, између старог и новог закона о наслеђивању Србије, као и позитивних закона о наслеђивању Србије и Црне Горе.

Упоредујући решења Закона о наслеђивању Србије из 1974. и Закона о наслеђивању Црне Горе из 1996, аутор налази да та решења не одговарају новом јавном поретку у СРЈ којим се приватној својини враћа њено истакнуто место у економској и правној области. Та решења базирају се на одређењима која су имала своју логику у сасвим другим условима, непосредно после Другог светског рата. Закон о наслеђивању Србије из 1995. садржи пак, одредбе које представљају праву меру традиционалног и модерног и омогућава, с једне стране, виши степен правне сигурности и извесности у погледу правне заштите приватне својине, а с друге стране, ошваца њу за знајно правичнија решења у материји наслеђивања.

Кључне речи: *Наследно право. – Начела материјалног и процесног наследног права. – Основне карактеристике наследног права у СРЈ.*

НАЧЕЛА НАСЛЕДНОГ ПРАВА**1. Појам**

Начела наследног права су најопштија правила која у једној држави нормирају наслеђивање, принципи на којима почива наследно право, поставке из којих произлази систем наследноправних норми. Она су пут спознаје да ли у држави влада принцип јединствености или посебности у наслеђивању, постоји ли равноправност или неравноправност (привилегије), колико држава признаје основе позива на наслеђивање и њихов међусобни однос, каква је ширина слободе завештања.

Током историје, начела наследног права била су различита. Тако је и данас. Све зависи од јавног поретка конкретне државе: негде су норме о наслеђивању исте за све, негде нису; у једним државама је постојала равноправност у наслеђивању, у другима

---

* Др Оливер Антић, редовни професор Правног факултета у Београду.

није; нека права су признавала један основ позивања на наслеђе, друга – два или три; било је земаља које су забрањивале истовремено наслеђивање по више различитих основа и сл.

Закон о наслеђивању Србије из 1995. године, као и Закон о наслеђивању Србије из 1974. и Закон о наслеђивању Црне Горе из 1996, немају посебних одредаба које третирају начела наследног права. Зато се начела могу „извући“ тумачењем закона, као и уставног поретка Србије, Црне Горе и Југославије.

2. Начело обавезности универзалне сукцесије

а) Опште најомене

Наслеђивање је прелаз права с једног на други субјекат. Операција тог прелаза назива се сукцесијом (пријемништвом). Субјекат у чија се права ступа назива се претходником, а субјекат који у претходникова права ступа зове се сукцесор (пријемник). У наследном праву сукцесија може бити универзална и сингуларна. Наслеђивање, као правни институт, незамисливо је без универзалне сукцесије. Сингуларна сукцесија, пак, може али не мора настати.

б) Обавезности универзалне сукцесије

Неко обавезно мора да ступи на место које је припадало оставиоцу и да на себе прими сва оставиочева права, али и обавезе. То, свеобухватно, ступање у оставиочеве правне односе назива се универзалном сукцесијом и представља обавезан принцип наслеђивања. Обавезност универзалне сукцесије произлази из потребе да права и после смрти наставе друштвену улогу коју су пре смрти имала.¹

Ни у случају када после оставиочеве смрти неким или свим лицима припадну само тачно одређена права (сингуларна сукцесија), не одступа се од обавезности универзалне сукцесије: увек, па и тада, мора постојати једно или више лица на која прелазе сва права. Када се завештањем одреде само сингуларни сукцесори и исцрпе заоставштина, тумачењем последње воље открива се универзални сукцесор кога је завешталац поставио за наследника. Тако, завешталац може лицима А, Б, и В оставити тачно одређене ствари и исцрпити заоставштину, чиме, на први поглед, постоји само сингуларна сукцесија. Ако је, при томе, завешталац лицу А наложио да га сахрани или да исплати његове дугове – тумачењем тих, допунских одредаба завештања, открива се завештаочева воља да

---

¹ Начело универзалне сукцесије развило се у римском праву и проистекло је из схватања наслеђивања као личног, статусног права.

лице А буде наследник, односно универзални сукцесор. Када оставилац умре без завештања, а иза себе не остави супружника ни сроднике – његов универзални сукцесор је Република Србија.²

в) *Универзални и сингуларни сукцесори*

По узору на врсту сукцесије, сукцесори могу бити универзални и сингуларни.

Подела оставиочевих правних следбеника на универзалне и сингуларне сукцесоре заснива се у наследном праву Југославије на четири критеријума: први и други критеријум тичу се карактера права сукцесора и начина њиховог ступања у оставиочева права, трећи критеријум тиче се обима права у која сукцесори ступају, а четврти се односи на њихову одговорност за оставиочеве дугове.

Универзални сукцесор је наследник у правом смислу речи. Једноставније: универзални сукцесор и наследник су синоними. Савремена права нису јединствена у одређивању тренутка настанка универзалне сукцесије. Постоје две тенденције: према првој, универзална сукцесија настаје у време смрти,³ а према другој – доцније.⁴ У нашем праву универзална сукцесија настаје у тренутку оставиочеве смрти.

У тренутку отварања наследства универзални сукцесор стиче и субјективно наследно право и право које наслеђује (рецимо, својину). За стицање та два права наследнику не треба посредник. Субјективно наследно право је апсолутне природе, делује *erga omnes*, па је свако дужан да то право поштује и да се уздржава од аката повреде. Као апсолутно право, наследно право је снабдевено

2 Видети чл. 21 ЗОН. У ЗОН Црне Горе, у чл. 8, предвиђено је да заоставштина без наследника постаје друштвена својина. Исти текст у истом члану предвиђао је и ЗОН Србије из 1984.

3 Тако је у швајцарском, немачком, француском праву (вид. чл. 560 ШГЗ и пар. 1922 и 1942 НГЗ).

4 Чувени редактор Аустријског грађанског законика Цајлер (Zeiller) сматрао је наследно право стварним правом. Под Цајлеровим утицајем, у Аустријском грађанском закону (пар. 531-551 АГЗ) заоставштина се посматра као бестелесна ствар (*universitas iuris*), па је за њено прибављање потребан правни основ (*iustus titulus*) и начин стицања (*modus acquirendi*). Субјективно наследно право је титулус стицања заоставштине, а судска предаја решења о уручењу заоставштине је модус. За разлику од система прихваћеног у нашем праву, универзални сукцесор постаје ималац одговарајућег права (рецимо, својине) тек када се модус придружи титулусу, а то је тренутак пријема решења о уручењу заоставштине (шире, вид. Н. Klang, *Kommentar zum Allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch*, Bd. II Wien, 1935, стр. 829). У англо-америчком систему извршилац завештања или, ако извршиоца нема, администратор заоставштине – старају се о намерењу оставиочевих дугова. Тек после тога они наследнику уручују (чисту) заоставштину. То решење има сличности са аустријским, а сличност потиче из истоветног основа који је настао у средњем веку. (Ближе видети: Mc Govern, Kurtz, Rein: *Wills, Trusts and Estates*, St. Paul, Minn, 1988, стр. 591–592.)

правом следовања. Наследник од тренутка отварања наслеђа може од трећег лица да захтева предају ствари коју је наследио, а да ли ће наследник употребити кондемпнаторни наследнички захтев (*hereditatis petitio*) или својинску тужбу, зависи од околности случаја. Ако треће лице наследнику оспорава наследно право и ствар држи као наследник (тзв. *possesor pro herede*) или се и не позива ни на какво право (тзв. *possesor pro possessore*) – наследник користи наследнички захтев. Када треће лице држи ствар по неком другом а не наследноправном основу (тврди, рецимо, да је стекао својину одржајем), наследник има право на реивиндикациону или публицитетску тужбу, не и на наследнички захтев. Наследник је, даље, од тренутка делације овлашћен на државинску заштиту⁵ без обзира да ли има фактичку власт на ствари; наследник од тренутка отварања наслеђа може захтевати испуњење оставиочевих потраживања, итд.

У тренутку оставиочеве смрти заоставштина увек као целина прелази на наследнике. Услед тога, сингуларни сукцесор у време отварања наслеђа не стиче апсолутно, већ само релативно, облигационо право, које га овлашћује да од наследника захтева тачно одређено давање, чињење, уздржавање или трпљење. Види се, тако, да универзални сукцесор посредује у остварењу права сингуларног сукцесора, што се може илустровати. Када оставилац завешта пријатељу право својине на уметничкој слици, својину у тренутку делације стиче наследник. Оставиочев пријатељ, у истом тренутку, као сингуларни сукцесор, постаје ималац облигационог права и стиче овлашћење да од наследника захтева предају слике: својину стиче тек у време предаје. Ако наследник отуђи слику трећем лицу, сингуларни сукцесор не може од трећег захтевати предају слике (због релативног карактера његовог права не постоји право следовања), већ може од наследника тражити накнаду вануговорне (деликтне) штете.

Обим стицања права. – Универзални сукцесор ступа у сва права из заоставштине, или само у један њихов део, одређен процентом или разломком (петина, четвртина, 90% и слично); наши судови, с правом, због уписа у земљишне књиге, одређују наследни део само разломком. Наследник никада не може да прими само једно или више одређених права. Насупрот томе, сингуларни сукцесор прибавља тачно одређено и индивидуализовано једно, или више права.⁶

⁵ Видети чл. 73 ЗОСПО.

⁶ Обим стицања права не треба поистовећивати са величином заоставштине коју у конкретном случају могу стећи универзални и сингуларни сукцесор. Некада вредност заоставштине која је припала сингуларном сукцесору може вишеструко надилазити вредност коју је прибавио наследник.

Одговорности за оставиоцеве дугове. – Поред права, наследник стиче и обавезе: сразмерно наследном делу, наследник одговара за оставиоцеве дугове. Сингуларни сукцесор стиче само права и не одговара за дугове.⁷

ѓ) *Основи универзалне и сингуларне сукцесије у наследном праву Јужославије*

У наследном праву Србије и Црне Горе универзална сукцесија настаје законским и завештајним наслеђивањем. Тако прописују сва три важећа закона: Закон о наслеђивању Србије из 1974. године, Закон о наслеђивању Црне Горе и нови Закон о наслеђивању Србије из 1995. године.

Закон о наслеђивању Србије из 1974. године и истоимени закон Црне Горе познају сингуларну сукцесију само на основу завештања. Закон о наслеђивању Србије из 1995. године предвиђа сингуларну сукцесију и на основу закона: она постоји у случају када нужни део има облигационоправну природу, при повећању или смањењу наследног дела оставиоцевог супружника и родитеља у другом наследном реду и код наслеђивања усвојоца из непотпуног усвојења.⁸

3. Начело јединствености (универзалности) наслеђивања

Начело јединствености значи да су правила законског наслеђивања⁹ иста за сва физичка и правна лица, као и за сва добра која сачињавају заоставштину. Законско наслеђивање није условљено личним својствима оставиоца и наследника¹⁰ (полом, узрас-

7 Видети чл. 147, ст. 1 ЗОН. Сингуларни сукцесор је посредно, ипак, одговоран за дугове. Наиме, разликују се два дела заоставштине: први, који наследнику припада бестеретно, и други, који је оптерећен правима сингуларних сукцесора. Наследникова одговорност за дугове простире се на целу заоставштину. Ако се оставиочеви повериоци не могу намирити из дела који је наследнику бестеретно припао, њихово намирење протеже се на вредност која је намењена сингуларним сукцесорима. Како се сингуларни сукцесори намирају, дакле, после оставиочевих поверилаца, из заоставштине која после тога претекне – то су они секундарни повериоци заоставштине, чиме су истовремено, посредно, и секундарни дужници оставиочевих поверилаца. Наравно, завешталац може одредити у свом тестаменту да и сингуларни сукцесор одговара за одређени дуг или дугове уопште.

8 Видети чл. 43, ст. 1 ЗОН (нужни део), чл. 23 ст. 1 и чл. 28 ЗОН (повећање и смањење наследног дела супружника у другом наследном реду), чл. 31, ст. 1–3 ЗОН (повећање наследног дела оставиочевих родитеља) и чл. 38, ст. 2 ЗОН (наслеђивање усвојоца из непотпуног усвојења).

9 Начело јединствености наслеђивања не важи за наслеђивање на основу завештања. Завешталац је властан да у границама јавног поретка имовину раздели према сопственом поимању света (он може гајити посебну наклоност или мрзовољу према неком полу, вери, нацији, политичкој странци, итд.).

10 Овде се под изразом „наследник“ разумеју и универзални и сингуларни сукцесори.

том, расом, националношћу, вероисповешћу, имовним стањем, политичким уверењем, занимањем итд.), нити врстом, пореклом и квалитетом добара која чине заоставштину. Насупрот томе стоји начело посебности (специјалности), према коме је законско наслеђивање условљено или личним својствима оставиоца и наследника, или врстом добара која улазе у заоставштину. Посебна правила су *lex specialis* у односу на општа, па се општа примењују супсидијерно, када околности случаја не допуштају примену посебних правила.

Начело јединствености (универзалности) представља владајуће начело у савременим правима. Принцип посебности (специјалности) одликовао је патријархална друштва са значајним остацима колективне својине (руски мир, српска задруга),¹¹ где су привредна моћ и политички утицај породица зависили од величине, врсте и квалитета непокретности.

Посебна правила (дакле, начело специјалности) важе у многим правима, и то за наслеђивање пољопривредног земљишта. То је проблем који од антике до данас заокупља законодавну и судску праксу.¹² Пољопривредно земљиште је током цивилизације било услов опстанка, добро које се по сваку цену неподељено морало задржати у оквиру породице.¹³ Питање наслеђивања овог земљишта нарочито се заоштрава у временима пољопривредних криза; таква криза је у немачким државама XVIII и почетком XIX века створила ербхоф (*erbhof*),¹⁴ а у Сједињеним Америчким Државама почетком XIX века – хоумстед (*homestead*).¹⁵ Неке земље, и без

11 Видети Живојин М. Перић, *Задружно наследно право по Грађанском законнику Краљевине Србије*, Београд 1913.

12 Проблем је озбиљан, а има мишљења да је од судбинског значаја за народе. Као доказ истиче се да је у време рушења персијског царства целокупно земљиште било у рукама 1% популације; када је Египат постао жртвом Рима, 97% богатства било је у поседу 2% становништва (ближе, вид Рад: *La limitation de l'Heritage, Paris 1922*, стр. 101).

13 То је разлог полне дискриминације у наслеђивању (женски сродници удајом одлазе из крвне породице, па би признање њихових наследних права водило трајном губитку дела непокретности) и принципа примогенитуре (све наслеђује прворођени син, а остали имају право на издржавање, мираз и слично). Из истих разлога настао је обичај склапања брака између блиских сродника.

14 Ербхоф је пољопривредно добро које је могао да наследи само један наследник, при чему је поштован принцип примогенитуре и привилегија у корист мушког пола. Немачка држава подржавала је ербхоф све до краја Другог светског рата.

15 Хоумстед је законска установа америчког права. Уведена једним законом државе Тексас, 1839. године, проширила се и у неке друге области Сједињених Америчких Држава. У Арканзасу је уставна категорија и обухвата осамдесет јутара земље или четвртину јутра градског земљишта. Сврха хоумстеда јесте да спречи уситњавање малих и средњих фармерских поседа (видети: *Mc Govern, Kurtz, Rein, op. cit.* стр. 105).

криза, прописују посебна правила за наслеђивање пољопривредних имања.¹⁶

На крају, принцип посебности изражава се у подели заоставштине на добра старине и добра тековине. Добра старине чини имовина коју је оставилац наследством или другим бестеретним правним послом прибавио од предака, а у добра тековине је имовина коју је оставилац стекао на неки други начин.¹⁷ Наследноправно разликовање старине и тековине значајно је када оставилац нема потомства па се на наслеђе позивају наследници из другог и даљих наследних редова. Тада се старина „враћа“ оној лози предака из које је својевремено „потекла“, односно из које је ушла у заоставштину, а тековина се дели по општим правилима наслеђивања.¹⁸

У Југославији важи начело јединствености у законском наслеђивању, а с тиме није у колизији ни чл. 26, ст. 1 ЗОН, који спомиње „оставиочева наслеђена добра“. Наиме, „наслеђена добра“ не представљају посебан део заоставштине на којима би наследник стицао својину у тренутку делације (путем законске својинске преиспоруке) или доцније (посредством законске облигационе испоруке). Ова добра представљају само један од равноправних услова за смањење супружничког наследног дела.

4. Начело равноправности у наслеђивању

Начело равноправности извире из начела јединствености. Сви грађани имају једнак наследноправни положај. Са становишта

---

16 Тако, Пољски грађански законик из 1964. године и словеначки Закон о наслеђивању пољопривредног земљишта и приватних пољопривредних газдинстава (имања) из 1973. године. Слично је и у Аустрији према Закону о наслеђивању пољопривредног земљишта (који важи за све покрајине, осим за Тирол и Корушку), као и у посебним законима о пољопривредном земљишту Тирола и Корушке.

17 Тако, чл. 747 ФГЗ прописује да преци искључују сва трећа лица у наслеђивању ствари које су раније поклонили своје умрлом детету или уопште потомку. Остатак заоставштине наслеђује се по општим правилима.

18 Сви народи од традиције воде рачуна о подели добара на старину и тековину. У старом српском праву добра наслеђена од предака називана су „баштина“ или „племенито“ (од речи „бабо“ – отац, „од оца остануло“, „очевина“; племенито – од речи „племе“). Изрази „баштина“ и „племенито“ некад се користе један поред другог, иако су, у основи, синоними (цар Стефан Душан, године 1351, каже: „у баштину и у племенито до века и веку амин“ – ближе, вид. Лазар Марковић, *Наследно право*, Београд 1930, стр. 10). Добра тековине називана су „купљеница“, или, ако су добијена као мираз – „прикија“ (прђија). У хрисовуљи манастира Светог Михаила и Гаврила у Леснову, цар Стефан Душан одређује да становници неких места с манастирског подручја могу имати све врсте непокретности „да си држи сваки своју баштину и купљеницу и прикију“ (ближе вид. Лазар Марковић, *Наследно право*, Београд 1930, стр. 10).

И данас су у Енглеској наследна правила јединствена за покретне ствари, док се при наслеђивању непокретности настоји да припадну најближим сродницима лица које је непокретности унело у оставиочеву имовину.

закона, наследници и сингуларни сукцесори представљају апстракцију. Остала њихова својства (пол,¹⁹ брачност или ванбрачност рођења,²⁰ раса, вероисповест, националност итд.) нису ни погоднујући, ни отежавајући чинилац законског наслеђивања.

У нешто мањем обиму, постоји и наследноправна равноправност домаћих и страних држављана.

Начело равноправности примењује се при законском, не и завештајном наслеђивању.

5. Начело ограничености основа позивања на наслеђе

У наследном праву Југославије могућа су само два основа позивања на наслеђе. То су завештање и закон. Уговор о наслеђивању, који је у неким правима трећи основ позивања на наслеђе, код нас је забрањен и не може бити титулус ни универзалне ни сингуларне сукцесије.

6. Начело паралелног односа основа позивања на наслеђе²¹

Начело паралелног односа основа позивања на наслеђивање значи да исто лице на различитим деловима заоставштине може наследити делимично на основу закона а делимично на основу завештања. На различитим деловима заоставштине исто лице може бити и универзални и сингуларни сукцесор.²²

Начело паралелног односа основа позивања на наслеђивање примењиво је само при наслеђивању различитих делова заоставштине. На истом делу заоставштине једно лице не може једновремено наследити и на основу завештања и на основу закона; завештање је јачи основ позивања на наслеђе, па искључује примену законског наслеђивања. Исто лице не може на истом делу заоставштине истовремено бити и наследник (универзални сукцесор) и испорукопримац (сингуларни сукцесор), јер се у једном правном субјекту сједињују дужничко и поверилачко својство: као испорукопримац то лице је поверилац, а као наследник оно је себи самом

---

19 Видети чл. 13 Устава Србије и чл. 20 Устава Југославије.

20 Видети чл. 29, ст. 4 Устава Србије и чл. 61, ст. 2 Устава Југославије.

21 Овај принцип постоји у савременим правима. У старом Риму важило је начело искључивости основа позивања на наслеђе: ко је наследник по завештању, не може бити и законски наследник, и супротно: *nemo pro parte testatus pro parte intestatus decedere potest*.

22 Пример. Сроднику се завешта половина заоставштине. Ако је тај сродник уједно и законски наследник – наслеђује по оба основа: и по завештању, и по закону.

дужник. Зато се испорука гаси због сједињења (конфузије),²³ а наследни део, неоптерећен испоруком – остаје.

7. Начело слободе завештања

Начело слободе завештања значи да грађани одређеног узраста (у позитивном праву Србије и Црне Горе – петнаест година), способни за расуђивање, могу имовином слободно располагати за случај своје смрти. Располагање се чини једностраним, личним и увек опозивим актом *mortis causa*, у законом одређеном облику – завештањем.

Иако цивилизацијска тековина, постојећа у свим правима – слобода завештања нема апсолутни, неограничен домаћај. Као што је власник мање или више ограничен у уживању и располагању објектом својине, као што је слобода уговарања ограничена – тако је и слобода завештања у сваком праву оивичена ширим или ужим границама. Ограничења су код нас двојака: опште природе – путем установе јавног поретка,²⁴ и посебне природе – путем установе нужног дела.²⁵

Закони о наслеђивању Србије, како из 1974. тако и из 1995, као и Закон о наслеђивању Црне Горе, поштују начело неретроактивности, за разлику од Савезног закона о наслеђивању из 1955, као и Закона о решавању сукоба закона и надлежности у статусним, породичним и наследним односима из 1979.²⁶

НАЧЕЛА ОСТАВИНСКОГ ПОСТУПКА

1. Опште напомене

Начела оставинског поступка су најважније, основне методе којима се служе суд и остали судеоници у поступку. Начела су прилагођена циљевима оставинског поступка. Како Закон о ванпарничном поступку изричито не прописује начела ванпарничног, тиме ни оставинског поступка, начела се изводе из општих одребаба Закона о ванпарничном поступку Србије (чл. 1–30), из посеб-

---

²³ Видети чл. 353 ст. 1 ЗОО.

²⁴ Видети чл. 155 ЗОН.

²⁵ Видети чл. 39–66. ЗОН. Док је у европско-континенталним правима слобода завештања ограничена нужним делом, у англо-америчким државама нужни наследници имају право на издржавање из заоставштине.

²⁶ Шире о ретроактивности у тим законима, као и у Закону о наслеђивању Македоније и Закону о наслеђивању пољопривредног земљишта и индивидуалних пољопривредних газдинстава (имања) у Словенији видети Антић, О.: *Збирка закона из наследног права у СФРЈ*, Београд 1989, стр. 16–18.

них норми које регулишу оставински поступак, али и методом упоређивања ванпарничног и парничног поступка.

2. Примена начела официјелности и диспозитивности у покретању и току оставинског поступка (официјелна и диспозитивна максима)

Суд по службеној дужности покреће оставински поступак (тзв. официјелна максима) чим сазна за смрт неког лица, без обзира на то да ли је дотично лице оставило имовину и независно од њеног састава.²⁷ Покретање оставинског поступка по службеној дужности израз је потребе за благовременим окончањем неизвесности која се отвара престанком правног субјективитета титулара одређених права, који је по правилу оптерећен и одређеним обавезама. И поред стицања заоставштине по сили закона у тренутку оставиочеве смрти, наследник може све до деобе наследства свој наследни део уступити само санаследнику, а извршење уговора о уступању наследног дела који наследник закључи с трећим лицем одлаже се до деобе наследства, чиме се, на изванредан начин, наслеђена добра изузимају из правног промета. И, на крају: иако наследник стиче заоставштину у тренутку делације, он не мора и дефинитивно бити наследник. У нашем праву важи начело добровољности наслеђивања, па је наследник овлашћен да се одрекне наслеђа. То одрицање могуће је само у оставинском поступку.

Суд је обавезан да по службеној дужности покрене поступак. Али, није обавезан да поступак по службеној дужности спроведе до краја, до доношења решења о наслеђивању. Под одређеним условима, наследници могу одлучити да ли ће се поступак наставити или обуставити (та могућност назива се диспозитивном максимом). Примену официјелне или диспозитивне максиме у току оставинског поступка одређује врста ствари које чине заоставштину. Када се у претходном поступку утврди да је оставилац умро без имовине (био је веома сиромашан или је целокупно имовину уступио уговором о доживотном издржавању, итд.) или да је имовина тако незнатне вредности да није рационално водити поступак,²⁸ суд обуставља поступак, без обзира на став наследника.²⁹ Када постоји имовина, судбина поступка зависи од врсте ствари које је чине: ако у заоставштини има непокретности, суд наставља поступак по службеној дужности, не осврћући се на вољу наследника. С друге стране, када се заоставштина састоји само од покретних ствари, од воље наследника зависи да ли ће се поступак наставити или обус-

---

²⁷ Видети чл. 89 ст. 1 ЗВПС и чл. 101 ст. 1 ЗВПЦГ.

²⁸ Закон о ванпарничном поступку Србије не прописује обуставу поступка када је вредност заоставштине тако мала да није рационално спроводити поступак, али се у литератури с правом заговара такав став (вид. Боривоје Познић, *Грађанско процесно право*, Београд 1991, стр. 426).

²⁹ Видети чл. 113, ст. 1 ЗВПС.

тавити (ако макар само један од наследника то хоће, суд наставља оставински поступак), у супротном, доноси решење о обустави поступка.³⁰ Поступак који је обустављен због постојања само покретне заоставштине може се на захтев наследника у свако доба наставити.³¹

Обустава оставинског поступка „оставља на снази“ све наследничке изјаве које су дате до обуставе. Обустава поступка наследнике не ослобађа од одговорности за оставиочеве дугове. Оставиочеве повериоци тада могу дугове утужити у парници: месно надлежан је суд пребивалишта, односно боравишта наследника.³² Наследници могу захтевати од оставиочевих дужника испуњење потраживања и после обуставе поступка.

У упоредном праву, примена официјелне или диспозитивне максиме углавном је условљена начином стицања заоставштине. Тамо где се наследство стиче у тренутку оставиочеве смрти, покретање оставинског поступка зависи од нахођења наследника.³³ У државама где се наследство прибавља тек уручењем судског решења о предаји заоставштине – као у Аустрији – оставински поступак покреће се по службеној дужности. То што се наше право определило за први начин стицања заоставштине а прописало покретање поступка по службеној дужности, ствара извесне тешкоће и асоцира на некадашњи одлучујући утицај аустријског права.

3. Неинсистирање на расправном и истражном начелу

Истражно начело постоји у системима где иницијатива за прикупљање процесног материјала (чињеница и доказа) припада суду. Ако је та иницијатива у страначким рукама – постоји расправно начело. Закон о парничном поступку нормира да се чињенице утврђују применом расправног начела: не могу се, по правилу, утврђивати чињенице које странке нису изнеле у поступку, а не могу се доказивати неспорне чињенице.³⁴ Разумљиво: странке, у парници, путем тужбеног захтева, одређују предмет расправљања, па би овлашћење суда да по службеној дужности утврђује чињенице значило судску модификацију предмета спора. Истражно начело у парници се примењује при извођењу доказа.³⁵ суд може спорне

30 Видети чл. 113, ст. 2 ЗВПС.

31 Видети чл. 113, ст. 3 ЗВПС.

32 Видети чл. 62 у вези са чл. 47 ЗПП.

33 У немачком и швајцарском праву нема оставинског поступка. Пар. 1944 НГЗ прописује да се наследник може у року од шест недеља одрећи наследства, а чл. 567 ШГЗ за одрицање од наслеђа одређује рок од три месеца. По истеку ових рокова наследник који се није одрекао наслеђа – дефинитивно постаје наследник.

34 Изузетак постоји у случају када странке теже да својим активностима изиграју јавни поредак (вид. чл. 7, ст. 4 и чл. 221, ст. 1 ЗПП).

35 Примена истражног начела у доказивању знатно је ограничена одредбом чл. 153, ст. 3 ЗПП, према којој ће суд одустати од извођења доказа ако странке на време не предујме трошкове доказивања.

чињенице доказивати и доказним средствима које странке нису предложиле,³⁶ или им сеprotиве, а суд, коначно, може одбити доказе које странке предлажу.³⁷

У одсуству изричитих одредаба, ваља имати становиште да Закон о ванпарничном поступку Србије – у примени расправног и истражног начела у оставинском поступку – стоји на позицијама Закона о парничном поступку.

4. Неинсистирање на контрадикторности, усмености и непосредности поступка

Начело контрадикторности постоји када је суд обавезан да сваком учеснику у поступку омогући изјашњење на тврдње и предлоге другог учесника. Оставински суд нема ту обавезу. Суд омогућује учеснику да се изјасни на тврдње и предлоге другог учесника, само када сматра да је то оправдано.³⁸ Све процесне радње заинтересованих лица пуноважне су и када су дате у одсуству осталих учесника, а процесно дејство производе и када одсутним лицима није пружена прилика да се изјасне о тим радњама.

Начело усмености постоји када се процесне радње обављају непосредно говором: суд је зато обавезан да закаже и одржи рочиште, на коме странке износе своје тврдње и предлоге, и на коме се изводе докази. У југословенском парничном поступку преовладава начело усмености: када се парница не оконча у припремном поступку, суд је дужан да закаже и одржи рочиште за усмену расправу.³⁹ Оставински суд је обавезан да закаже рочиште за расправљање заоставштине,⁴⁰ и да учеснике позове на рочиште. Изастанак неких или свих учесника са рочишта не спречава суд да одлучује на основу података којима располаже,⁴¹ узимајући у обзир све поднеске који пристигну до окончања оставинског поступка. Значи: иако је суд у оставинском поступку обавезан да закаже рочиште, он може одлуку донети и без одржаног рочишта.

Начело непосредности подразумева да се докази увек изводе пред судом који води поступак, да исти суд цени изведене доказе – доноси одлуку. Начело непосредности не примењује се безизузетно ни у парници.⁴² Одступања су још значајнија у оставинском поступку. Решење о наслеђивању може се засновати и на доказима које није

---

36 Видети чл. 7, ст. 3 ЗПП.

37 Видети чл. 300, ст. 2 ЗПП.

38 Видети чл. 117, ст. 4 ЗВПС.

39 Видети чл. 106, ст. 1 ЗПП.

40 Видети чл. 115, ст. 1 ЗВПС.

41 Видети чл. 115, ст. 2 ЗВПС.

42 Видети примера ради, чл. 224, 225 и 315, ст. 3 ЗПП.

извео судија који доноси решење, одлуку може донети судија који није учествовао у поступку, итд.

Одступања од начела контрадикторности, усмености и непосредности у оставинском поступку произлазе из система стицања заоставштине по сили закона у тренутку оставиочеве смрти. Све процесне радње у оставинском поступку имају сврху само да декларишу већ стечено наследно право. Зато је могуће не инсистирати на контрадикторности, усмености и непосредности и донети одлуку и када се наследници понашају сасвим пасивно (рецимо, и онда кад ни један од њих не приступи рочишту за расправљање заоставштине).⁴³ Подаци којима суд располаже (из смртовнице или поднесака) често су подобни да одрже претпоставку да је лице које је позвано на наслеђе, постајући наследником у тренутку оставиочеве смрти – то и остало.

5. Начело слободне оцене доказа

Под слободном оценом доказа подразумева се право суда: најпре, да самостално, у зависности од околности случаја и правила логике и искуства, одреди доказ који ће извести, затим, да самостално процени начин извођења доказа, и, на крају, да самостално вреднује његову доказну снагу. Када закон сам, апстрактно, без обзира на околности случаја, прописује како суд може доказати неку чињеницу, начин доказивања и вредност изведеног доказа – постоји начело формалне (законске, легалне) оцене доказа.

У оставинском поступку важи начело слободне оцене доказа.

6. Начело посебне заштите неспособних учесника у поступку

У оставинском, као и сваком другом ванпарничном поступку, суд посебно води рачуна о заштити права и правних интереса малолетника о којима се родитељи не старају, као и других лица која нису у стању да се самостално брину о заштити сопствених права и интереса. Ту заштиту пружа орган старатељства.⁴⁴ Суд,

---

⁴³ Закон о судском ванпарничном поступку Краљевине Југославије из 1934. године, израђен по угледу на аустријско право, у ст. 1 пар. 93 прописивао је супротно: „Ако ни својевласни наследник ни његов пуномоћник не дође на рочиште, нити благовремено (пар. 90 и 91) даде писмену наследничку изјаву, расправљаће се заоставштина без обзира на његово право, само са онима који су се пријавили на наследство, и овима уручити заоставштина уколико на њу имају право. Ова правна последица наступиће само онда ако су наследници били на ту последицу нарочито упозорени у позиву на рочиште или у позиву за подношење писмене наследничке изјаве. Позиви морају бити достављени у властите руке. Али ће се и наследничка изјава поднесена после рочишта, односно по протеку рока одређеног за подношење писмене наследничке изјаве, уважити ако стигне суду пре него што је донео одлуку о уручењу заоставштине“ (пар. 136).

⁴⁴ Видети чл. 4 и 5 ЗВПС.

затим, може дозволити да пословно неспособни учесник предузима и радње на које није законом овлашћен, ако процени да он може схватити значај и правне последице сопствених радњи. Поред ових правила, својствених свим ванпарничним поступцима, у оставинском поступку суд има обавезу да по службеној дужности наложи попис и процену заоставштине, ако то захтевају интереси наследника који због малолетства, душевних болести или других околности, нису способни, сасвим или делимично, да се старају о својим пословима;⁴⁵ орган управе и суд могу, по службеној дужности, предати целокупну заоставштину или њен део на чување трећем лицу⁴⁶ итд.

ОСНОВНЕ КАРАКТЕРИСТИКЕ НАСЛЕДНОГ ПРАВА У СРБИЈИ И ЦРНОЈ ГОРИ

1. Опште напомене

Према пандектној подели, прихваћеној и код нас, грађанско право чине: општи део (субјекти и објекти права, право правних послова, стицање и престанак права и вршење права), стварно, облигационо, наследно и породично право. У позитивном грађанском праву Југославије – због правног партикуларизма наслеђеног из Социјалистичке Федеративне Републике Југославије – влада системска конфузија. Нема целокупне облигационоправне и стварноправне регулативе, а општи део грађанског права садржан је у разним законима: у Закону о облигационим односима, Закону о основним својинско-правним односима и у Закону о предузећима, а и републички закони из области породичног права такође нормирају сегменте општег дела грађанског права. Закон о браку и породичним односима и Породични закон Црне Горе уређују пословну способност физичких лица. Закон о браку и породичним односима регулише и лично име, а у Црној Гори то чини посебан закон.⁴⁷

Изузев разлога за проглашење несталога лица за умрло, који су, према материјалноправне природе, ситуирани у републичким законима о ванпарничном поступку – стицање и престанак правне способности физичких лица не нормира ниједан други пропис.

Одредбе Устава Југославије спречавају настанак и грађанског законика Југославије и грађанских законика Србије или Црне Горе. Такође, нејасна је расподела надлежности између Савезне

---

⁴⁵ Видети чл. 96, ст. 2 ЗВПС.

⁴⁶ Видети чл. 102, ст. 1 ЗВПС.

⁴⁷ *Службени лист Републике Црне Горе* бр. 20/93.

државе и република чланица. Јер, чл. 77, т. 5 Устава Југославије прописује да Савезна држава доноси и извршава законе из области „...облигационих и основа својинско-правних односа“, па би, а *contra* из ове одредбе, али и из чл. 6, ст. 2 Устава Југославије (који одређује тзв. претпоставку надлежности у корист република чланица) – следило да су остали грађанскоправни институти у надлежности Србије и Црне Горе.

У наследном праву је лако релативизовати уставну формулацију „...облигационих и основа својинско-правних односа“. Како је испорука облигација, што вреди и за тзв. уговоре наследног права – доследно инсистирање на примени чл. 77, тач. 5 Устава Југославије води закључку да те институте треба да нормира Савезна држава. Од тога да ли је нужни део релативне или апсолутне природе зависи одговор на питање шта се у домену наследног права подразумева под „основима својинско-правних односа“ и да ли би – у концепцији нужног дела као апсолутног права – регулатива нужног дела била у надлежности Федералне државе. Иначе, неспорно је да нужни део, схваћен као облигационо право, „припада“ Савезној држави!

2. Три позитивноправна југословенска закона о наслеђивању

Основни позитивноправни извори наследног права у Југославији јесу: Закон о наслеђивању Србије из 1974. године,⁴⁸ Закон о наслеђивању Србије из 1995. године и Закон о наслеђивању Црне Горе из 1976. године.⁴⁹

Стање у Србији додатно компликују негдашњи покрајински закони о наслеђивању. Уставним законом о изменама и допунама Уставног закона за спровођење Устава Републике Србије⁵⁰ који је ступио на снагу 10. марта 1993. године, престала је важност покрајинских закона, па и закона о наслеђивању.⁵¹ Наслеђа која су отворена пре 10. марта 1993. године расправљају се по покрајинским законима и републичком закону из 1974. године. Наслеђа која су отворена од 10. марта 1993. до 4. маја 1996. расправљају се према Закону о наслеђивању Србије из 1974. године. Наслеђа која се отворе после 4. маја 1996. године расправљају се према новом Закону о наслеђивању из 1995. године.

⁴⁸ *Службени гласник Социјалистичке Републике Србије* бр. 52/74. и 1/80.

⁴⁹ Закон о наслеђивању објављен је у *Службеном листу Социјалистичке Републике Црне Горе* бр. 4/76, а ступио је на снагу 24. фебруара 1976. године. Исправљен је у броју 10/76, а одредбе о међународном завештању унете су Законом о допуни закона о наслеђивању (*Службени лист СР Црне Горе* бр. 22/78).

⁵⁰ *Службени гласник Републике Србије* бр. 20/93.

⁵¹ Видети чл. 3, ст. 1 Уставног закона од 10. марта 1993. године.

3. Поређење три југословенска закона о наслеђивању

Објекти права својине који се могу прибавити наслеђивањем јесу ствари које и иначе, према нашем јавном поретку, могу бити у својини физичких лица.⁵² Наше савезно позитивно право лимитира право домаћих држављана на стицање својине на пољопривредном земљишту, шумама и шумском земљишту.⁵³ Како од усвајања Устава Југославије није донет републички закон који прописује максимум својине на шумама и шумском земљишту, то се примењује чл. 8 Закона о аграрној реформи и колонизацији,⁵⁴ према коме верске заједнице не могу стећи у својину више од десет хектара шуме и шумског земљишта (изузев када су већег значаја, па могу прибавити тридесет хектара). Зато се наследноправно релевантне одредбе Закона о промету непокретности Србије,⁵⁵ – неусклађеног са Уставом Србије из 1990. године – данас односе само на верске заједнице. Према том закону, власник који универзалном или сингуларном сукцесијом прибави непокретност која, сама или заједно са онима које он већ има у својини, пређе законом одређени максимум – може у року од три године од правноснажности решења о наслеђивању или испоруци да одлучи коју ће непокретност, у границама максимума, задржати у својини.⁵⁶ Ако власник у том року не изабере, општински орган управе одређује непокретност која, као вишак, постаје друштвена својина.⁵⁷ Кад власник благовремено изабере, преостале непокретности (оне преко вишка) може да отуђи у року од три године од правноснажности решења о наслеђивању или испоруци.⁵⁸ Уколико их дотле не отуђи,

52 Наслеђују се права, а не ствари. Та, теоријски коректна поставка примењује се у ст. 1 чл. 2 ЗОН, али се у даљем тексту новог Закона о наслеђивању од тога одступа, јер су судови и народ свикли да поистовећују објект права својине са правом својине. Закон о наслеђивању Црне Горе, у чл. 2 прописује да се „наслеђидити... могу ствари и права која припадају појединцу.“

53 Видети чл. 61 Устава Србије и чл. 73, ст. 3 Устава Југославије. Члан 1 Закона о промету непокретности Србије под непокретностима сматра: пољопривредно земљиште, грађевинско земљиште, шуме и шумско земљиште, зграде, станове, пословне просторије, идеалне делове својине на непокретностима и друге непокретности.

Под изразом „шума“ разуме се „земљиште обрасло шумским дрвећем“. „Шумско земљиште“ је „земљиште на коме се гаји шума или земљиште на коме је због његових природних особина рационалније да се гаји шума, као и земљиште које је просторним, односно урбанистичким планом намењено за шумску производњу“ (чл. 3, ст. 1 и 2 Закона о шумама – *Службени гласник Републике Србије* бр. 40/92).

54 *Службени лист Демократске Федеративне Републике Југославије* бр. 64/45. и *Службени лист Социјалистичке Федеративне Републике Југославије* бр. 10/65.

55 *Службени гласник Социјалистичке Републике Србије* бр. 43/81, 28/87, 6/89. и 40/89.

56 Видети чл. 7, ст. 1 ЗПНС.

57 Видети чл. 8, ст. 3 ЗПНС.

58 Видети чл. 7, ст. 2 ЗПНС.

те непокретности постају друштвена својина, а власнику припада накнада по прописима о експропријацији.⁵⁹

Оставински суд пази да наследници и испорукопримци не прекораче максимум непокретности и о томе је дужан да обавести надлежни орган.⁶⁰

Страни држављани наслеђују покретне ствари исто као и домаћи, неограничено и ничим условљено. Према Уставу Југославије, странци могу наследити непокретности само под условом узајамности, у складу са савезним законом.⁶¹ Тај савезни закон је Закон о основним својинско-правним односима, према коме страни држављани могу прибавити својину наслеђивањем само на земљишту и зградама, под условом узајамности.⁶² Апатриди ни наслеђивањем ни другим путем не могу стећи својину на земљишту.⁶³

Поред својине, предмет наслеђивања су и остала оставиочева апсолутна и релативна права.

Основи позивања на наслеђе. – То су закон (законско, интестатско наслеђивање) и завештање (завештајно, тестаментарно, одн. вољно наслеђивање).⁶⁴ Уговор о наслеђивању, као трећи могући основ позивања на наслеђе, код нас је недопуштен и санкционисан је ништавошћу.⁶⁵

Главне чињенице од којих зависи законско наслеђивање јесу сродство (крвно и грађанско) и брачна веза. Обе републике прихватају линеарно-парентеларни систем расподеле сродника као законских наследника. Нови Закон о наслеђивању Србије – у односу на Закон о наслеђивању Србије из 1974. године и Закон о наслеђивању Црне Горе – проширује круг сродника као законских наследника.⁶⁶ Наследноправни положај оставиочевих родитеља и супружника и наследноправне последице непотпуног усвојења различите су у новом и старом закону о наслеђивању у Србији и у Црној Гори.⁶⁷

59 Видети чл. 7, ст. 3 ЗПНС.

60 Видети чл. 89, ст. 2 ЗВПС.

61 Видети чл. 70, ст. 1 Устава Југославије.

62 Видети чл. 82, ст. 2 ЗОСПО.

63 Видети чл. 70, ст. 3 Устава Југославије.

64 Видети чл. 2 ЗОН, чл. 6 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 6 ЗОН Црне Горе.

65 Видети чл. 179 ЗОН чл. 103 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 103 ЗОН Црне Горе.

66 Видети чл. 8, ст. 1 ЗОН, чл. 9 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 9, ст. 3 ЗОН Црне Горе.

67 Видети чл. 23, 26, 31 и 37 ЗОН, чл. 20, 23 и 24 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 19, 23 и 24 ЗОН Црне Горе. Овде треба нарочито истаћи чл. 26 ЗОН Србије из 1995, који предвиђа далеко правичније решење у односу на досадашња у одређеним ситуацијама које се, неретко, јављају у другом наследном реду.

У погледу нужног дела, Закон о наслеђивању Србије из 1995. године поставља претпоставку облигационе природе права на нужни део. Према Закону о наслеђивању Србије из 1974. године и Закону о наслеђивању Црне Горе, нужни део је стварноправне природе.⁶⁸ Закон о наслеђивању Србије из 1995. године – у односу на Закон о наслеђивању Србије из 1974. године и Закон о наслеђивању Црне Горе – проширује круг нужних наследника.⁶⁹ Критеријуми позивања нужних наследника на наслеђе и величина нужног дела једнаки су у обе републике.

У завештајном праву такође се јављају одређене разлике, јер Закон о наслеђивању Србије из 1995. уноси корисне новине. Најзначајније разлике постоје код усменог завештања,⁷⁰ код писменог завештања пред сведоцима,⁷¹ а затим и код тестаментарне способности, код посебних правила за тумачење завештања, код посебних правила о испоруци (легату), код извршиоца завештања.⁷²

Негативна наследничка изјава има у Србији уже дејство. Предак се у Србији не може одрећи наслеђа у име потомака, што је у Црној Гори могуће.⁷³

Када се ради о застаревању права на захтевање заоставштине, треба подвући да право наследника (универзалних сукцесора) да захтева предају заоставштине у Србији не застарева. Према Закону о наслеђивању Србије из 1974. године и Закону о наслеђивању Црне Горе – застарева.⁷⁴

ЗАКЉУЧАК

Из начела и основних карактеристика нашег наследног права видљиво је да је Закон о наслеђивању Србије из 1995. године успео да кроз своја нова решења „врати“ традиционалне вредности које одговарају схватањима нашег народа: да пружи виши степен правне сигурности приватној својини, у овој материји грађанског права, и

---

⁶⁸ Видети чл. 43, ст. 1 ЗОН, чл. 27 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 27 ЗОН Црне Горе.

⁶⁹ Видети чл. 39, ст. 1 ЗОН, чл. 25 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 26, ст. 1 и 2 ЗОН Црне Горе.

⁷⁰ Видети чл. 110 ЗОН, чл. 73 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 73 ЗОН Црне Горе.

⁷¹ У ст. 1 чл. 85 ЗОН Србије из 1995. унета је дужност завештаоца да пред сведоцима изјави да је сачињено писмено (завештање које је састављено по његовом казивању) прочитао.

⁷² Видети ЗОН Србије из 1995. и то чланове: 80; 136–140; 150–153; 172 ст. 4.

⁷³ Видети чл. 21, ст. 3 ЗОН, чл. 131, ст. 2 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 131, ст. 1 и 2 ЗОН Црне Горе.

⁷⁴ Видети чл. 221 ЗОН, чл. 139 ЗОН Србије из 1974. године и чл. 139 ЗОН Црне Горе.

то како у законском тако и у завештајном наслеђивању; да исправи одређене неправичности, нарочито у материји законског наслеђивања (нпр. круг законских наследника или положај законских наследника у другом наследном реду); да отклони извесне грешке које су довеле до несагласности са одређеним међународним конвенцијама (код међународног завештања) или несклада у унутрашњем праву (нпр. завештајна способност или застарелост наследноправних захтева); као и да врати одређене изразе који су вековима коришћени у нашем народу, и то како у Србији тако и у Црној Гори, али су силом воље, одн. вољом силе непосредно после Другог светског рата изопштени из законодавне и убрзо из сваке друге терминологије (нпр. завештање).

Наслеђивање је само по себи једна традиционална и тиме на одређени начин конзервативна, можда и најконзервативнија, област (грађанског) права. Ипак, решења садржана у Закону о наслеђивању Србије из 1995. године заснована су не само на традицији нашег народа већ и на најбољим и вишеструко провереним решењима упоредног права, нарочито оних европских држава за које смо на основу богатог искуства, како законодавства тако и судске праксе, научили да кажемо да према доприносу правној цивилизацији спадају у највеће и најстабилније. На тај начин решења садржана у нашем позитивном наследном праву представљају, мислимо, праву меру традиционалног и савременог, прошлости и будућности.

Oliver Antić*

THE PRINCIPLES AND ESSENTIAL CHARACTERISTICS OF THE LAW OF SUCCESSION IN FRY

Summary

In the FR of Yugoslavia, inheritance is under the jurisdiction of the republics. Hence, there are two positive laws governing inheritance: those of Serbia and Montenegro. Our succession law does not contain principles, but they can be reached inductively through adequate scientific methods of interpretation.

The author of the text analyzes both positive laws on inheritance, as well as the Inheritance Act of Serbia of 1974, which is, just as the positive law of Montenegro, based on the federal legislation on inheritance of 1955.

---

* Oliver Antić, Ph.D., Full Professor of the Faculty of Law in Belgrade.

The federal legislation was good, taking into consideration the circumstances in which it was passed (explicit negative attitude towards private property). However, many of its solutions are not adequate in new circumstances. On the other hand, the basic features of the positive laws on inheritance in Serbia indicate that the legislator has significantly and timely amended the rules of succession enabling thus a higher degree of protection of private property in this important legal matter. At the same time, certain solutions have been introduced in view of enabling the courts to achieve a higher degree of justice, particularly concerning the laws of intestate succession, where there had been cases that could be defined even as *summa injuria*.

Inheritance is a traditional, very delicate, and thus, in a way, conservative, maybe even the most conservative area of civil law, and not only of civil law. This is the reason why any interventions in this matter are to be approached with utmost caution. Solutions contained in the succession legislation of 1955 are a result of several decades of scientific work and studying the best and lasting solutions in comparative law, found both in our and foreign court rulings, and legal tradition of the Serbian people.

Key words *Law of succession. – Principles of substantive and procedural law in inheritance. – Essential characteristics of law of succession in FRY.*

Oliver Antić*

PRINCIPES ET CARACTÈRES GÉNÉRAUX DU DROIT DES SUCCESSIONS EN RFY

Résumé

En RFY la compétence normative en matière d'héritage se situe au niveau des républiques. Par conséquent il existe deux lois positives sur la succession: une en Serbie et une au Monténégro. Ces deux lois ne contiennent les principes sur lesquels elle repose, mais il est possible de les établir par le biais des méthodes d'interprétation scientifiques appropriées.

L'auteur analyse les deux lois positives régissant la succession, ainsi que la Loi successorale de Serbie de 1974 qui, tout comme la loi positive du Monténégro, était basée sur les solutions de la Loi successorale fédérale de 1955. Cette dernière, compte tenu des conditions entourant son adoption (attitude nettement négative envers la propriété privée) était assurément une bonne loi, toutefois, dans les circonstances nouvelles, nombre de ses solutions ne sont plus adaptées. D'autre part, les principales options du droit successoral positif en Serbie montrent que le législateur a apporté, en temps voulu,

---

* Dr Oliver Antić, Professeur à la Faculté de droit de l'Université de Belgrade.

d'importants changements et compléments aux règlements relatifs à la succession, assurant ainsi une meilleure protection de la propriété privée dans cette matière tout particulièrement importante du droit. Ce faisant, ont été introduites certaines solutions qui ont permis aux tribunaux d'atteindre un niveau plus élevé d'équité, particulièrement dans le domaine de la succession légale, dans lequel sont apparus, par le passé, des cas pouvant être classés comme *summa injuria*.

La succession est un domaine traditionnel et très sensible du droit civil, et par là même, dans un certain sens, conservateur, voire le plus conservateur pour le droit civil et, au delà même, pour l'ensemble du droit. C'est pourquoi toute intervention dans cette matière doit être effectuée avec la plus grande précaution. Les solutions contenues dans la Loi successorale de 1995 sont le résultat d'un travail scientifique de plusieurs décennies portant sur l'étude et l'analyse des solutions s'étant révélées les meilleures et les plus pérennes dans le cadre du droit comparé, sur la jurisprudence yougoslave et étrangère, ainsi que sur la tradition juridique du peuple serbe.

Mots-clés: *Droit successoral. – Principes du droit successoral matériel et judiciaire. – Caractéristiques élémentaires du droit successoral en RFY.*

Oliver Antić*

GRUNDSÄTZE UND HAUPTMERKMALE DES ERBRECHTS IN DER BUNDESREPUBLIK JUGOSLAWIEN

Zusammenfassung

In der Bundesrepublik Jugoslawien erfolgt die Zuständigkeit im Bereich der Erbfolge auf der Replibekene. Daher bestehen zwei geltende Gesetze über Erbfolge: das serbische und das montenegrinische. Unsere Gesetze über Erbfolge enthalten keine Grundsätze, aber durch entsprechende wissenschaftliche Auslegungsmethoden können sie herausgelesen werden.

Der Autor analysiert in seinem Artikel die beiden geltenden Gesetze über Erbfolge, aber auch das Gesetz über Erbfolge der Republik Serbien aus dem Jahre 1974, das, genauso wie das Gesetz der Republik Montenegro, auf den Lösungen des Bundesgesetzes über Erbfolge aus dem Jahre 1955 beruht. Das Bundesgesetz war hinsichtlich der Umstände, unter denen er verabschiedet wurde (eine ausgesprochen negative Behandlung des Privateigentums), ein gutes Gesetz, aber mit Eintritt neuer Umstände wurden viele seine Lösungen ungeeignet. Die Grundsätze des geltenden Erbrechts in Serbien weisen andererseits darauf hin, dass der Gesetzgeber rechtzeitig wesentliche

---

* Dr. Oliver Antić, Professor an der Juristischen Fakultät in Belgrad.

Änderungen und Ergänzungen im Bereich der erbrechtlichen Vorschriften vornahm und dadurch einen besseren Schutz des Privateigentums in diesem wichtigen Rechtsgebiet ermöglichte. Dabei wurden gleichzeitig auch bestimmte Lösungen eingeführt, die den Gerichten die Erreichung einer höheren Gerechtigkeitsstufe ermöglichten, und zwar insbesondere im Bereich der gesetzlichen Erbfolge, wo früher Fälle vorkamen, die man als *summa injuria* bezeichnen könnte.

Die Erbfolge ist ein traditionelles und sehr delikates und daher auch im gewissen Sinne ein sehr konservatives, vielleicht auch das konservativste Rechtsgebiet im Rahmen des Zivilrechts, und nicht nur des Zivilrechts. Daher muss jeder Eingriff in diesem Bereich mit größter Sorgfalt vorgenommen werden. Die Lösungen, die im Gesetz über Erbfolge aus dem Jahre 1995 enthalten sind, sind Ergebnisse einer jahrzehntelangen wissenschaftlichen Arbeit an Erforschung der besten und dauerhaftesten Lösungen im vergleichenden Recht, unserer und ausländischer Rechtsprechung und der Rechtstradition des serbischen Volks.

Hauptwörter: *Das Erbrecht. – Die Grundsätze des materiellen und Prozesserbrechts. – Die Hauptmerkmale des Erbrechts in der Bundesrepublik Jugoslawien.*